

www.bastinaobjave.com

IMAM ALI IBN MUSA AR-RIDA mir neka je na nj!

- Imamov život u Harunovo doba;
- Amin i Memun – razlike i suprotstavljenosti;
- Zašto je Memun htio povjeriti hilafet Imamu?;
- Negativan stav Imama, mir neka je na nj, prema Memunovoj ponudi;
- Imamova, mir neka je na nj, uloga u borbi protiv stranih ideja;
- Imamove, mir neka je na nj, rasprave sa sljedbenicima različitih religija i misaonih škola.

Kratak osvrt na biografiju Imama Ride, mir neka je na nj

Hazreti Ali ibn Musa Ar-Rida, mir neka je na nj rođen je 11. zil-kadea 148. godine po Hidžri. Njegova majka bila je vrlo žena po imenu Tuktem, koju je, nakon njegovog rođenja, Imam Kazim, mir neka je na nj, nazvao Tahira.

Bio je znan i kao Ebul-Hasan, a nadimak mu bijaše Rida. Nakon šehadeta svog uvaženog oca u bagdadskoj tamnici (183. h.g.), u dobi od 35 godina preuzeo je dužnost imamata i vođstvo u ummetu.

Halife Imamovi savremenici

Imamat hazreti Ride trajao je dvadeset godina. Deset godina tog perioda poklapa se s vlašću Haruna Rešida, pet godina bio je savremenik hilafeta Muhammeda Amina, a posljednjih pet godina njegovog imamata poklapaju se s hilafetom Abdullaha Memuna.

Do početka Memunovog halifata Imam je živio u svom rodnom mjestu – Medini, a onda je Memun pozvao Imama u Horasan, gdje je Imam, mir neka je na nj, naposljetku, u mjesecu seferu 203. h.g., dosegao šehadet (u dobio od 55 godina), i gdje je i sahranjen.

Imamov život u Harunovo doba

Otkako je 183. h.g. sedmi Imam hazreti Musa ibn Džafer, mir neka je na nj, po Harunovoj naredbi otrovan u bagdadskom zatvoru, imamat osmog Imama deset narednih godina poklapao se s Harunovom vladavinom.

Ovaj period, iako se radi o vremenu Harunovih represija, tiranije i samovlašća, smatra se periodom relativne slobode za Imama Ridu, mir neka je na nj, kad je riječ o njegovim znanstvenim i kulturnim aktivnostima. Naime, Harun se u tom periodu nije suprotstavljao

Imamu te je Imam slobodno djelovao. Stoga učenici koje je Imam Rida odgojio i poučio ih islamskim i kur'anskim naukama u okviru svog naučnog kružoka, potječu uglavnom iz ovog vremena.

Možda je glavni razlog takve Harunove popustljivosti ležao u njegovom strahu od onoga što bi moglo uslijediti nakon ubistva Imama Muse ibn Džafera, mir neka je na nj. Naime, iako je Harun na sve načine pokušavao prikriti ovaj zločin, istina je ipak izašla na vidjelo i izazvala kod naroda mržnju i netrpeljivost prema Harunu, premda je Harun pokušavao opravdati sebe od bilo kakve umiješanosti u Imamovo ubistvo. Dokaz tome jeste i činjenica da je Harun svome amidži Sulejmanu ibn Ebu Džaferu, koji je preuzeo Imamovo tijelo iz ruku Harunovih tlačitelja i uz puno poštovanje ga sahranio, pisao ovako: "Prokleo Allah Sindija ibn Šahika! Učinio je to (ubio Imama) bez moga dopuštenja!"

Drugi dokaz za to jeste Harunov odgovor na upit Jahje ibn Halida Bermekija u vezi s Alijem ibn Musom, mir neka je na nj. Jahja (koji je ranije potvarao i ocrnjivao Imama Kazima, mir neka je na nj), rekao je Harunu: "Musu ibn Džafera naslijedio je njegov sin i on tvrdi da polaže prava na imamat." (Čime je želio reći da bi najbolje bilo da se Alija ibn Musu odmah stavi pod nadzor halifinih službenika.) Harun (koji još nije bio zaboravio ubistvo Muse ibn Džafera i brinuo se zbog mogućih posljedica) odgovori: "Zar nije dovoljno ono što sam učinio njegovom ocu?! Zar želiš da izvučem sablju i odjednom poubijam sve Alijeve potomke?!" Pred Harunovom srdžbom svi dvorjani učutaše i niko više nije imao hrabrosti pred njim pokušati ocrniti hazreti Ridu.

Koristeći se takvim prilikama u Harunovo doba, Ali ibn Musa je otvoreno obznanio svoj imamat i, za razliku od svoga poštovanog oca, u tom pogledu se nije držao tekije. Zato su ga neki od njegovih iskrenih sljedbenika i drugova odgovarali od toga, ali ih je Imam, mir neka je na nj, uvjeravao da mu se od strane Haruna neće desiti ništa loše.

Safvan ibn Jahja kaže: "Pošto je umro Imam Ebu Ibrahim Musa ibn Džafer, mir neka je na nj, i kad je Ali ibn Musa Ar-Rida javno obznanio svoj imamat, rečeno mu je: 'Činite veliku i opasnu stvar, pa se plašimo za vas od ovog nasilnika (Haruna Rešida)!', a on je odgovorio: 'Šta god bi pokušao učiniti, on mi ne može naškoditi!'"

Također, od Muhammeda ibn Sinana prenosi se: "U doba Harunovog hilafeta rekoh Ebul-Hasanu Aliju ibn Musi Ar-Ridi: 'Vi ste nakon svoga oca otvoreno obznanili svoj hilafet i imamat, a s Harunovo mača još uvijek kaplje krv!', a on mi kaza: 'Hrabre me Poslanikove, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, riječi: Kad bi mi Ebu Džehl mogao skinuti dlaku s glave, znajte da onda nisam Božiji poslanik! Tako i ja vama kažem: Ako bi mi Harun mogao skinuti dlaku s glave, znajte da onda ja nisam Imam!'"

Amin i Memun – razlike i suprotstavljenosti

U toku svog hilafeta, Harun je svojim nasljednikom proglasio Muhammeda Amina (čija je majka bila Zubejda), i uzeo je od naroda bejat za njega, a drugim nasljednikom je proglasio Abdullaha Memuna (koga je također rodila Iranka).

Godine 193. po Hidžri Harunu dođoše vijesti da je u gradovima Horasana došlo do ustanka i prevrata, i vojni zapovjednici, i pored sve surovosti i okrutnosti koje su ispoljavali, nisu uspjeli ugušiti pobunu.

Pošto se posavjetova sa svojim vezirima i savjetnicima, Harun zaključio kako je najbolje da lično otputuje u to područje i pokaže svu snagu države u pogledu gušenja pobuna i ustanaka Horasanaca. U Bagdadu ostavi svoga sina Muhammeda Amina, a sa sobom u Horasan povede Memuna, koji je svakako od oca bio imenovan namjesnikom u Horasanu.

Harun je uspio smiriti uzavrelu atmosferu u Horasanu i ugušiti sva previranja, ali nikad se više nije vratio u Bagdad. Umro je u Tusu 3. džumadel-ahirea 193. h.g., ostavljajući dvojicu braće, svoje sinove, da se glože oko vlasti.

Aminov poraz

Iste večeri kad je Harun umro u Tusu, narod u Bagdadu dade prisegu njegovom sinu Muhammedu Aminu. Samo sedamnaest dana nakon što preuze hilafet, Amin odluči da oduzme svome bratu pravo na nasljedstvo i da nasljednikom proglasi svog sina Musu.

U vezi s tim posavjetova se sa svojim vezirima, ali oni takav postupak ne nadoše ispravnim, i samo jedan od njih, Ali ibn Isa ibn Haman, insistirao je na Memunovoj aboliciji. Ipak, Amin na kraju odluči da razvlasti svog brata s položaja prijestolonasljednika.

Kao reakciju na takav čin, Memun pak ne priznade Aminov hilafet, i, nakon niza vojnih sukoba, Amin naposljetku, 198. h.g., bi ubijen. Tako, nakon Aminove pogibije, potpuna vlast nad islamskim zemljama dođe u Memunove ruke.

Imamova relativna sloboda u Aminovo doba

Za vrijeme Aminove vlasti, odnosno u godinama između Harunove smrti i Memunovog preuzimanja vlasti, historija nam ne govori da je bilo nekih sukoba između Imama i službenika abasidske vlasti. Izvjesno je da Abasidski halifat u tom kratkom periodu unutrašnjih sukoba i razmirica između Amina i Memuna nakon što je Amin razvlastio Memuna s mjesta prijestolonasljednika i na to mjesto postavio svoga sina Musu, nisu imali vremena baviti se uznemiravanjima Alijevih potomaka općenito, posebno Imama Ride, mir neka je na nj. Ovaj period (193-198.), tako, možemo smatrati vremenom relativne slobode za Imama i odličnom prilikom za njegove kulturne aktivnosti.

Ko je Memun?

Memunova majka bila je robinja iz Horasana po imenu Muradžil. Umrla je na porodu, tako da je Memun odrastao kao siročić bez majke. Historičari pišu da je Memunova majka bila najružnija i najomalovaženija robinja u Harunovoj kuhinji. To nam potvrđuje i pripovijest koja govori o tome kako je ona ustvari uopće i zatrudnjela s Harunom.¹

Memun je rođen 170. h.g., dakle iste godine kad je njegov otac preuzeo hilafet, a umro je 218. h.g. Memuna je njegov otac povjerio na brigu Džaferu ibn Jahji Bermekiju.

Njegov odgojitelj bio je Fadl ibn Sehl, poznat kao Zu-riyasetin, koji je kasnije bio Memunov vezir. Glavni zapovjednik njegovih vojnih snaga, pak, bio je Tahir ibn Husein Zul-yeminin.

Memunov karakter

Čitav Memunov život protekao je u stalnom trudu i naporu, bez naročite prilike za uživanja i provode, upravo suprotno od odrastanja njegovog brata Amina, koji je rastao pod okriljem svoje majke Zubejde. Svako ko je upoznat sa Zubejdinom biografijom, shvatit će u kakvoj raskoši, izobilju i užitku je proteklo Aminovo odrastanje.

Memun, pak, za razliku od svoga brata, nije uživao naročitu pažnju, i štaviše nije uopće bio siguran u pogledu svoje budućnosti. Upravo suprotno, bio je siguran da Abasidi hilafet neće prepustiti njemu. Ni u kome nije vidio oslonca i stoga je zasukao rukave i počeo se sam

¹ Naime, pripovijest kaže da je Harun igrao šaha sa svojom ženom Zubejdom, pa pošto je izgubio partiju, Zubejda kao kaznu za poraz naredi Harunu da spava s najružnijom od robinja iz kuhinje. Budući da se ta ideja gadila Harunu, ponudi Zubejdi porez iz cijelog Egipta i Iraka kako bi ga oslobodila te obaveze, ali ona ne prihvati. Onda Harun, nemajući druge, nađe robinju Muradžil, koja je važila za najružniju, te je imao odnos s njom, i tako je začet Memun. (Demiri, *Hiyatul-heyvan*, Kairo, Mektebetul-tedžarijetul-kubra, 1383. h.g.)

brinuti za svoju budućnost. Memun je zacrtao sam sebi šta mu je činiti u budućnosti, budući da je odlično razumijevao da njegov brat uživa prednosti za koje je on uskraćen.

U svakom slučaju, Memun se izuzetno izobrazio u različitim znanostima i vještinama, te je u tom pogledu imao prednost u odnosu na svoje vršnjake i ostale Abaside uopće. Neki izričito tvrde da među Abasidima nije bilo učenijeg čovjeka od Memuna.

Ibn Nedim o njemu piše ovako: “Bio je učeniji od svih ostalih halifa u pitanjima fikha i kelama.” Od hazreti Alija, mir neka je na nj, također se prenosi da je, govoreći o vlasti Abasida u budućnosti, rekao: “Sedmi među njima bit će učeniji od svih ostalih.” Sujuti, Ibn Tugra Baradi i Ibn Šakir Kutubi također hvale Memuna u tom pogledu, pa kažu: “Po svojoj pronicljivosti, snazi volje, strpljivosti, učenosti, pameti, hrabrosti, gospodstvenosti i viteštvu bio je najbolji među Abasidima, iako njegovo vjerovanje u stvorenost Kur'ana baca mrlju na sva ta njegova svojstva.”

I sam njegov otac posvjedočio je da je Memun u prednosti u odnosu na svoga brata Amina, rekavši: “Odlučio sam odrediti prijestolonasljednika, i povjeriti taj položaj onome čije ponašanje mi se najviše sviđa, čije usmjerenje mi se dopada, u čiju ispravnu politiku mogu biti siguran i čija slabost me neće brinuti. A takav nije niko drugi do Abdullah. Abasidi, međutim, slijedeći svoje strasti, tražiše da to bude Muhammed, iako je on sav posvećen udovoljavanju sojnim strastima, ruka mu je široko otvorena i rasipna, zanima se samo za žene i robinje, dok je Abdullah pristojnog ponašanja, ispravno razmišlja i pouzdana je osoba za ovako veliku stvar.”

Osmi Imam u Memunovo doba

Memunovim preuzimanjem hilafeta okrenuta je nova stranica u Imamovom, mir neka je na nj, životu, stranica koja je za Imama Alija ibn Musu Ar-Ridu, mir neka je na nj, značila godine ispunjene tugom i neprijatnostima.

Uzurpatorima hilafeta – bilo da se radilo o Emevijama ili Abasidima – glavnu brigu i bojazan predstavljala je Alijeva, mir neka je na nj, obitelj; oni, dakle, koje su ljudi – ili barem većina naroda – smatrali onima kojima zasigurno pripada pravo na hilafet i dražili su, pored toga, da se radi o ličnostima koje objedinjuju u sebi sve vrline. Zato su plemeniti Alijevi, mir neka je na nj, potomci bili stalno izloženi nedaćama i uznemiravanjima od strane halifa, i naposljetku bi od njihove ruke stizali do šehadeta.

Međutim, Memun je javno ispoljavao naklonost ka šiizmu, a većinu službenika državnog aparata činili su Iranci koji su bili skloni Alijevoj porodici odnosno ehli-bejtskim imamima, te tako nije mogao, poput svojih predaka Haruna i Mensura, baciti Imama, mir neka je na nj, u tamnicu niti ga izložiti nasilju i uznemiravanjima. Stoga se on opredijelio za drukčiji metod – koji istina nije bio nov i kojim su se služile i neke prijašnje halife – jer se radilo o odnosu koji se doimao blažim i prihvatljivijim, pa su ga slijedile i halife nakon njega.

Memun je odlučio dovesti Imama, mir neka je na nj, u Merv, središte svoje vlasti, te tako, ispoljavajući prijateljstvo i naklonost prema njemu i koristeći se njegovim naučnim i društvenim položajem i ugledom, držati pod potpunom kontrolom Imamove aktivnosti.

Zašto je Memun htio prepustiti hilafet Imamu?

Memun je prvo krajnje učtivo pozvao Imama da skupa sa uglednicima Alijeve obitelji dođe živjeti u prijestonicu halifata. Imam se suzdržao od prihvatanja tog poziva, ali Memun je mnogo insistirao, tako da se između njih vodila duga i obimna prepiska, dok Imam, mir neka je na nj, naposljetku sa skupinom pripadnika Alijeve porodice ne dođe u Merv.

Memun naredi Dželudiju, ili, prema nekima, Ridži ibn Ebu Dahaku koji je bio zadužen da karavan s Imamom i njegovim bližnjima dovede u Merv, da Imamu i članovima karavana

ukažu puno poštovanje, no Imam, kako bi stavio narodu do znanja o čemu se radi, izrazi nezadovoljstvo ovim putovanjem. Na dan kad su trebali krenuti iz Medine, on okupi svoju porodicu i reče im da ga oplakuju, jer: “Ja se više neću vratiti među vas.” Onda otiđe u Poslanikovu džamiju kako bi se oprostio s Pejgamberom. Stoga se okrenu ka mezaru Poslanika Božijeg i glasno zaplaka.

Mehul Sistani kaže: “Tad pridoh Imamu, nazvah selam i poželjeh mu sretan put. On mi reče: ‘O Mehule, dobro me pogledaj, jer ja odlazim od svoga djeda, umrijet ću u tuđini i bit ću sahranjen pored Haruna!’”

Imamov karavan se od Medine do Merva, prema Meunovom naređenju, kretao preko Basre, Ahvaza i Fars, možda zato da ne bi prošli kroz Džebel (planinsko područje na zapadu Irana između Hamadana i Kazvina), Kufu, Kermanšah i Kom, mjesta sa šiitskom većinom.

Dolazak u prijestonicu

Povorka s Imamom, mir neka je na nj, desetog ševala stigla je u Merv. Nekoliko milja prije grada Imama je sačekao lično Memun, s kojim bijaše i Fadl ibn Sehl i velika skupina emira i abasidskih uglednika. Uz veliko poštovanje, dopratiše Imama u grad, a Memun naredi da se hazreti Ridi na raspolaganje stave poželi i ukaže mu se najbolji smještaj.

Nakon nekoliko dana predviđenih za odmor od putovanja, otpočеше razgovori između Imama i Memuna, te Memnun predloži da Imamu preda hilafet. Međutim, Imam, mir neka je na nj izričito odbi taj prijedlog. Fadl ibn Sehl sa čuđenjem priča o tome: “Nikad kao tog dana ne vidjeh hilafet bezvrijednijim i ništavnijim. Memun ponudi Aliju ibn Musi hilafet, a on odbi da to prihvati.”

Memun, koji je možda i pretpostavljao da će Imam odbiti takvu ponudu, onda reče: “Kad je već tako, prihvati onda da budeš prijestolonasljednik.” Imam, mir neka je na nj, odgovori: “Prihvati moje odbijanje i kad se o tome radi.” Memun, međutim, ne prihvati to odbijanje, već srdito i oštro, ne bez prijetnje, reče: “Kad je Omer ibn Hattab umirao, naredi da se sazove šesteročlano vijeće, u kome se nalazio i Zapovjednik vjernika Ali, mir neka je na nj, i posavjetova ih da ubiju onoga ko bi se suprotstavio njihovoj odluci. I vi morate prihvatiti moj prijedlog, jer ja drugog rješenja ne vidim.” A onda još izravnije zaprijeti Imamu, mir neka je na nj, i kaza: “Uvijek se suprotstavljaj mojoj volji i smatraš se sigurnim od moje moći! Tako mi Boga, odbiješ li naslijediti hilafet, natjerat ću te silom na to, a ako opet ne prihvatiš, ubit ću te!”

Tako Imam, mir neka je na nj, nije imao izbora nego prihvatiti Memunovu ponudu, pa reče: “Prihvatam da ti budem prijestolonasljednik, ali pod uvjetom da se nikad ne bavim pitanjima vlasti i države, i da se ne uplićem u poslove vlasti poput postavljenja i smjena, sudstva, presuda i fetvi.”

Nikad ostvareni položaj prijestolonasljednika

Narod u Mervu pripremao se da zaposti časni mjesec ramazan 201. godine po Hidžri, kad se proširi vijest da je Imam, mir neka je na nj, postavljen za prijestolonasljednika, što izazva talas oduševljenja pomiješanog s čuđenjem.

U ponedjeljak, sedmog dana ramazana, Memun lično napisu ukaz o postavljenju prijestolonasljednika, a na pozadini tog lista, nakon uvoda punog ukaza i aluzija, svoj potpis stavi hazreti Ali ibn Musa Ar-Rida, no i tom prilikom podsjeti da se potpisano nikad neće ostvariti. Potom se na istu ispravu potpisaše i državni uglednici poput Jahje ibn Aksama, Abdullaha ibn Tahira, Fadla ibn Sehla, i tako posvjedočiše napisano.

Onda se, u četvrtak desetog dana ramazana, održa svečana ceremonija davanja prisege, i tako Imam i zvanično postade prijestolonasljednik. Prvi koji je, po halifinom naređenju, pružio

Imamu, mir neka je na nj, ruku na prisegu bio je Memnunov sin Abbas, a nakon njega to je učinio veliki vezir Fadl ibn Sehl, potom dvorski muftija Jahja ibn Aksam, pa zapovjednik vojske Abdullah ibn Tahir, a onda svi uglednici i abasidski plemići redom.

Svakako, vijest o tome da je osmi Imam postao prijestolonasljednik izazvala je radost i veselje među njegovim prijateljima i sljedbenicima. Međutim, sam Imam je bio tužan i potišten zbog ovoga, te kad vidje jednog čovjeka koji se veoma veselio, pozva ga k sebi i reče mu: "Ne veži srce za ovo i ne raduj se onome što neće potrajati!"

Memunovi politički problemi

Analiza situacije i političkih uvjeta u Memunovo doba pokazuje da je on bio suočen s čitavim nizom političkih problema i nevolja, i da se svojski trudio da izađe iz ćorsokaka u koji je zapao. Naposljetku, ne bi li riješio svoje probleme, opredijelio se za svojevrsnu višeslojnu politiku, u sklopu koje se odvijao i plan o postavljenju Imama Ride, mir neka je na nj, na položaj prijestolonasljednika. U nastavku ćemo napraviti kratku analizu Memunovih političkih problema:

1. Nezadovoljstvo Abasida Memunom

Iako je, shodno svjedočanstvima historičara, Memun bio sposobniji i dostojniji hilafeta nego Amin, Abasidi su mu ipak bili suprotstavljeni. Kako smo vidjeli, sam Harun je bio potpuno svjestan koliko su dvojica braće različite ličnosti, i žalio se na suprotstavljenost Abasida Memunu.

Možda je razlog abasidske suprotstavljenosti Memunu ležao u tome što su Amina smatrali čistim Abasidom: otac mu je bio Harun, a majka Zubejda. Zubejda je bila Hašimijka i unuka Mensura Devanekija, te se ubrajala među najplemenitije abasidske žene. Amin je odrastao pod okriljem Fadla ibn Jahje Bermekija, Harunovog brata po mlijeku i najutjecajnijeg čovjeka na dvoru, a o njemu se brinuo i Fadl ibn Rabi', Arapin čiji je djed bio Osmanov oslobođenik i u čiju ljubav prema Abasidima niko nije sumnjao.

Što se Memuna, pak, tiče, on je, kao prvo, odrastao pod staranjem Džafera ibn Jahje, čiji je utjecaj bio slabiji nego utjecaj njegovog brata Fadla. Drugo, čovjek koji ga je vaspitavao i odgajao bio je osoba koja se Abasidima nipošto nije sviđala. Štaviše, između njega i Aminovog odgojitelja Fadla ibn Rabi'ija postojala je neskrivena žestoka netrpeljivost. Taj isti čovjek kasnije će voditi sve Memunove poslove. Radi se, dakle, o Iranu Fadlu ibn Sehl. Inače, Abasidi su se plašili Iranaca i smetalo im je njihovo uplitanje u državne poslove, te su uskoro njihova mjesta povjerali Turcima i ostalima.

2. Aminova prednost

Amin je posjedovao dosta bolje finansijske uvjete i imao je mnogo prijatelja od povjerenja koji su radili na snaženju njegovog položaja. Radilo se o prijateljima poput njegovog daidže, Fadla ibn Jahje Bermekija, većine ostalih Bermekida (da ne kažemo svih), njegove majke Zubejde i ostalih Arapa.

S obzorom da se radilo o redom utjecajnim osobama do čijeg mišljenja je Harun držao i koje su u velikoj mjeri određivale državnu politiku, bilo je prirodno očekivati da će Harun biti slab pred njihovim željama i da će na kraju biti prinuđen da mjesto prijestolonasljednika povjeri svom mlađem sinu, dakle Aminu, dok je starijeg sina, Memuna, odredio za njegovog nasljednika.

Možda je osjećaj privrženosti plemenu i abasidski šovinizam, skupa s ogromnim utjecajem Ise ibn Džafera (Aminovog daidže), imao najvažniju ulogu u tome da je prijestolonasljedništvo

pripalo Aminu. Ipak, u cijeloj priči najvažnija je bila uloga Zubejde, koja je po svaku cijenu htjela da se ovo pitanje okonča u korist njenog sina.

Pored svega toga, uzmemo li u obzir važnost pitanja porijekla među Arapima, vrlo je vjerovatno da je Harun i to imao na umu dajući prednost Aminu. Neki historičari ovu stvar interpretiraju ovako: Godine 176. Rešid je odlučio da Memunu pripada pravo na prijestolonasljedničko mjesto nakon njegovog brata. Memun je bio mjesec dana stariji od svog brata, no Amin je bio kćer Zubejde, Hašimijke i kćeri Džaferove, dok je Memuna rodila robinja Muradžil, koje je, usto, umrla pri porođaju.

Memunov oslonac

Iako mu je otac garantirao mjesto nakon Amina, Memun se nipošto nije osjećao sigurnim u pogledu svoje budućnosti kad je riječ o pitanju vlasti. Budući da se nije mogao uzdati u svog brata i ostale očeve Abaside da jednog dana neće prekršiti sporazum, da li se Memun u pogledu osiguranja svog položaja mogao osloniti na nekog drugog? Kako je Memun mogao doći do vlasti? Ako bi i došao do nje, kako ju je mogao učvrstiti i sačuvati?

Sve su to pitanja koja su se stalno motala po Memunovom umu, te je morao, krajnje promoćurno i oprezno, iznaći odgovore na njih, a potom svoje djelovanje uskladiti sa odgovorima koje pronađe.

Predočit ćemo sada odnos različitih skupina prema Memunu, e kako bismo vidjeli u kojoj među njima je mogao pronaći oslonac i podršku u opasnostima i borbi koja mu je predstojala.

1. Odnos Alijeve porodice prema Memunu

Prirodno je da Alijevi potomci nisu bili zadovoljni ni Memunovom ni vlašću bilo koga od Abasida, jer među njima su bili ljudi koji su vlasti bili dostojniji od Abasida. Osim toga, Memun je pripadao porodici koja je povrijedila srca Alijevih potomaka, i to još žešće nego što su to učinili Emevije.

Svima je poznato kako su Abasidi proljivali krv članova Alijeve porodice, kako su plijenili njihovu imovinu i progonili ih iz njihovih gradova, odnosno kakvim su ih sve patnjama i stalnim uznemiravanjima izlagali. Dovoljna mrlja na Memunu bila je činjenica da je Harunov sin, sin čovjeka koji je sijekao grane drveta poslanstva i iščupao mnoge mladice imamata.

2. Odnos Arapa prema Memunu i njegovoj vlasti

Ni Arapi nisu bili zadovoljni sa Memunovim hilafetom i vlašću, i to zato što su, kako smo vidjeli, njegova majka, skrbnik i odgojitelj bili ne-Arapi. Takvo što nikako se nije moglo sviđati Arapima, koji su (posve suprotno Poslanikovom i kur'anskom naučavanju) sve druge narode i rase smatrali nižima od sebe i sebi podređenim. Naročito su Iranci, koji su pokazali veliki talenat za bavljenje naučnim i političkim pitanjima i tako suzili prostor oholim Arapima, bili omraženi od strane i Arapa, te tako tretiran i svako ko je imao neke bliskosti li veze s Irancima.

3. Aminovo ubistvo i kraj nadanja

Ubistvo Amina naizgled je za Memuna predstavljalo konačnu vojnu pobjedu, no ono nije prošlo bez negativnih reakcija i posljedica po Memunovu vlast. Takve reakcije naročito su izazvale metode kojim je trebalo izraziti lojalnost Memunu. Naime, nakon što je naredio Tahiru da ubije Amina, rekao mu je da svakome pred koga bude iznesena odrubljena Aminova glava, i ko onda učini sedždu zahvalnosti, daruje milion dirhema. Onda je naredio da odrubljenu glavu njegovog brata nabiju na štap i izlože je na ulazu u dvorac, tako da svako

ko dolazi po novac mora prvo prokleti Amina ispod njegove odrubljene glave, a tek onda preuzeti novac po koji je došao!

Memun se čak nije ni time zadovoljio, već je naredio da se Aminovu glavu odnese u Horasan, pa ju je poslao Ibrahimu ibn Mehdiju, uz prijekor što ovaj žali Aminovu smrt!

Najmanje što se može reći jeste da je Memun ubistvom svoga brata i ovako ružnim postupanjem dobrano pokvario svoju popularnost i povjerenje naroda u njega je bilo poljuljano, a sve je više – kako među Arapima tako i među ostalima – rasla mržnja prema njemu.

Težak položaj

Uz sve ovo, Horasanci, koji su ustvari i doveli Memuna na vlast, sada su mu okrenuli leđa i postali su opasnost po njega. I pripadnici Alijeve porodice, također, iskoristili su sukobe između Memuna i njegovog brata, te su prestrojili svoje redove i intenzivirali aktivnosti.

Čitatelj sada može sebi lahko predstaviti situaciju i probleme s kakvima je Memun bio suočen, naročito dodamo li tome i ustanke pristalice Alijeve porodice koji su izbijali u različitim dijelovima zemlje.

Ustanci pristalice Alijeve porodice

Ebul-Suraja, koji je svojedebno pripadao Memunovoj stranci, digao je ustanak u Kufi. Njegove vojne snage posve bi razbili svaku vojsku koja bi se s njima suočila, i osvajali su svaki grad na koji bi navalili.

Kažu da je u sukobima sa Ebul-Surajom poginulo dvjesto hiljada halifinih pristalice, iako njegov ustanak, od prvog dana do Ebul-Surajinog pogubljenja, nije trajao duže od deset mjeseci.

Čak i u Basri, u kojoj su bile skoncentrirane Osmanove pristalice, pripadnici Alijeve porodice su uživali podršku, tako da je Zejnul-Nar ondje digao ustanak. U Mekki i Hidžazu ustanak je digao Muhammed ibn Džafer zvani Džadž, te su ga ondje nazivali zapovjednikom vjernika. U Jemenu je protiv halife ustao Ibrahim ibn Musa ibn Džafer, dok je u Medini bunu digao Muhammed ibn Sulejman ibn Davud ibn Hasan. U Vasitu, gdje je većina naroda bila sklona osmanovoj stranci, ustanak je digao Zejd ibn Ali, a potom i Husein ibn Ibrahim ibn Hasan ibn Ali. Bunu u Medainu, pak, predvodio je Muhammed ibn Ismail ibn Muhammed.

Ukratko, nije bilo kraja u kome neko od pripadnika Alijeve obitelji, vlastitom inicijativom ili na traženje naroda, nije poduzeo ustanak protiv Abasida. Stvari su čak došle dotle da su stanovnici Mezopotamije i Sirije, krajeva koji su bili poznati po naklonosti Emevijama i Mervanovoj porodici, pisali su Muhammedu ibn Muhammedu Aleviju, saradniku Ebul-Suraje, da čekaju njegovu naredbu i da će postupiti po njoj.

Višeslojno rješavanje problema

Memun je shvatao da, kako bi izašao na kraj sa svim neugodnostima, mora učiniti nekoliko stvari:

1. Ugušiti ustanke pristalice Alijeve porodice;
2. Dobiti saglasnost Alijeve porodice da je abasidska vlast zakonita;
3. Poništiti naklonost i poštovanje koje je Alijeva porodica uživala među narodom;
4. Priskrbiti naklonost i povjerenje Arapa;
5. Osigurati prihvaćenost i legalitet njegove vlasti među stanovništvom Horasana i ostalim Irancima;

6. Sačuvati zadovoljstvo Abasida i njihovih pristalica;
7. Osnažiti povjerenje naroda u Memunovu ličnost i povratiti popularnost narušenu bratoubistvom;
8. I naposljetku, morao je zaštititi sebe od opasnosti koja mu je prijetila od među narodom uglednih osoba kao što je bio Imam. Naime, Memun je osjećao bojazan od utjecaja Imama Ride, mir neka je na nj, te se želio osigurati od te opasnosti.

Imenujući Imama Ridu, mir neka je na nj, za prijestolonasljednika i dajući mu mjesto u vlasti, Memun je ostvario taj cilj. Jer, učešćem Imama, prvaka Alijeve porodice, u vlasti, njihove pristalice bile su razoružane i iz ruku im je izbijen glavni argument, te su tako izgubili i popularnost koju su ustancima stekli među narodom.

S druge strane, Memun je ovim potvrdio svoju vlast među Horasancima i Irancima općenito, inače pristalicama Ehli-bejta, te je ubistvo brata predstavio kao nešto što je učinio s ciljem prenošenja vlasti na Ehli-bejt.

Pored svega toga, dovodenjem Imama Ride, mir neka je na nj, u Merv i kontroliranjem njegovih aktivnosti, Memnun se osjećao sigurnim od njega. Preostalo je još samo da riješi problem sa Arapima i Abasidima, što je uz podršku Iranaca i pristalica Alijeve obitelji mogao učiniti.

Analiza i kritika

Dostupna su nam jasna svjedočanstva koja Memunovu iskrenost u pogledu prijestolonasljedništva Imama Ride, mir neka je na nj, čine posve sumnjivom. Naime, ako je Memun doista iskreno i na temelju vjere htio predati hilafet Aliju ibn Musi, mir neka je na nj, postavljaju se sljedeća pitanja:

1. Zašto Memun nije tako postupio još dok je Imam, mir neka je na nj bio u Medini, već ga je pod pritiskom i u pratnji svojih službenika doveo u Merv, iako je i sam mogao u Mervu držati hutbu u Imamovo ime, i tako zadržati naklonost Iranaca, dok bi Imam hilafet preuzeo u Medini, Poslanikovom sjedištu hilafeta?
2. Zašto je naredio da se Imama, mir neka je na nj, dovede u Merv preko Basre, Ahvaza i Farsa, kad se očevitno radilo o teškom i iscrpljujućem putu, zaobilazeći Kufu i Kom? Uostalom, u Kufi i Komu bi Imamu, mir neka je na nj, bio priređen topao doček i to bi, naizgled, trebalo odgovarati Memunovim namjerama.
3. Zašto je u prvoj fazi pregovora ponudio Imamu halifat, a za sebe zadržao položaj prijestolonasljednika, iako bi hazreti Ridu, mir neka je na nj, trebao naslijediti Imam Dževad, mir neka je na nj, ili bi makar pitanje izbora prijestolonasljednika trebalo prepustiti samom Imamu?
4. U kojoj mjeri je postavljenje Imama na položaj prijestolonasljednika, i to uz uvjet da se Imam neće uplitati u pitanja vlasti, značilo napredak za islamski ummet i koliko ga je približavalo pravdi i istini? Naročito uzmemo li u obzir da je Imam, mir neka je na nj, bio stariji od Memuna dvadeset godina, i prirodno je bilo za očekivati da će umrijeti prije Memuna, što bi značilo da hilafet nikad neće pripasti Ehli-bejtu.
5. Ako je Memun zbilja nastupao iz uvjerenja i iskreno, zašto je onda kad se suočio s Imamovim, mir neka je na nj, odbijanjem posegao za prijetnjama i Imama silom natjerao da prihvati položaj prijestolonasljednika?

6. Zašto nakon šehadeta hazreti Alija ibn Muse Ar-Ride Memun nije položaj prijestolonasljednika ponudio Imamu Dževadu, mir neka je na nj, prema koje je također naizgled ispoljavao naklonost?
7. Zašto je Memun u poznatoj priči o bajram-namazu vratio Imama s pola puta i zašto nije dozvoljavao da se Imam javno obrati narodu?
8. Zašto Memun kad je krenuo iz Mervu u Bagdad nije dozvolio Imamu, mir neka je na nj, da ostane u Mervu? Ako je Imam doista bio prijestolonasljednik, šta je bilo sporno u tome da ostane u Mervu i vodi brigu o tom dijelu zemlje?

Sve su to pitanja koja se naizgled čine jednostavnima i laskima, ali ako se ozbiljnije pozabavimo njima bit će jasno da Memun u svojim postupcima nije bio iskren, ali su postojali razlozi koji su ga nagnali da ovako postupi.

Imamovi razlozi za prihvaćanje položaja prijestolonasljednika

Imam Rida, mir neka je na nj, prihvatio je da bude Memunov prijestolonasljednik u trenutku kad je uvidio da će, ukoliko odbije, ne samo on uzalud izgubiti život, nego će se i cijela Alijeva porodica i njihovi prijatelji naći u golemoj opasnosti. Imam je nužno morao spasiti svoj i živote šiija i njihovih prijatelja. Islamski ummet imao je golemu potrebu za njim i njegovim znanjem. On je morao još živjeti kako bi ljudima bio svjetiljka upute, njihov predvodnik, onaj ko rješava njihove probleme i razbija sumnje.

Doista, narod je imao veliku potrebu za Imamom i onima koje će on odgojiti, budući da je u ono vrijeme došlo do prave poplave stranih ideja i kultura, u filozofskim raspravama prisutan je bio skepticizam spram principa teologije, javljali su se nevjernički i materijalistički stavovi, tako da je bilo nužno da Imam postoji i izvrši svoju dužnost spašavanja ummeta. Znamo, također, da je Imam, iako nakon prihvatanja položaja prijestolonasljednika nije dugo živio, zdušno prihvatio ove svoje obaveze i učinio mnogo na tom planu.

Da je Imam, mir neka je na nj, izričito i zauvijek odbio položaj prijestolonasljednika te tako izložio smrti i sebe i svoje sljedbenike, malo je vjerovatno da bi takav šehadet bio plodotvoran i preporoditeljski poput onog Prvaka šehida, mir neka je na nj.

Usto, prihvatanje prijestolonasljedničkog položaja značilo je određene garancije u pogledu Abasida i priliku za Alijevu porodicu da ima nekog učešća u vlasti.

Drugi razlog Imamovog, mir neka je na nj, prihvatanja položaja prijestolonasljednika jeste taj što je htio da narod vidi da je Poslanikova, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, obitelj prisutna na političkoj sceni, a i kako ljudi ne bi mislili – kako su to mnogi smatrali – da su oni samo ulema i pravnici koji se nikad praktično ne bave narodnim pitanjima. Možda je Imam, mir neka je na nj, u svom odgovoru na Ibn Urfino pitanje smjerao upravo na ovo. Naime, Ibn Urfa je pitao Imama: “O sine Poslanika Božijeg, šta te navelo da prihvatiš položaj prijestolonasljednika?”, pa mu je Imam odgovorio: “Isto ono što je moga djeda Alija, mir neka je na nj, navelo da uđe u vijeće za odabir halife.”

Pored svega toga, Ima je za onaj period dok je bio prijestolonasljednik svima pokazao pravo Memunovo lice, te je razotkrivanjem Memunovih ciljeva i djela iz svijesti ljudi otklonio svaku sumnju i nedoumicu.

Da li je sam Imam imao želje za ovim položajem?

Sve ono što smo naveli dokazuje nam da kod Imama, mir neka je na nj, nipošto nije postojala želja da prihvati položaj prijestolonasljednika, no, kako će to kasnija dešavanja pokazati, on je dobro znao da unatoč svemu nikad neće biti miran i siguran od Memuna i njegovih nakana, te

da mu, i pored tog položaja, život neće biti zaštićen. Imam, mir neka je na nj, odlično je shvatao da će Memun na svaki način nastojati da uništi njegov duhovni utjecaj i njegov život. Također, pretpostavimo li i da Memun u srcu nije krio nikakvu zlu namjeru, uzmemo li u obzir Imamove i Memunove godine, kao što smo vidjeli, bilo je teško očekivati da Imam nadživi Memuna. Tako da ni to ne bi išlo u prilog Imamu da je zbilja imao želju za tim položajem.

Ostavimo li sve to po strani, i pretpostavimo li da se Imam ipak nadao da će nadživjeti Memuna, mogao je biti siguran da mu se onda valja suočiti s utjecajnim elementima na dvoru koji nipošto neće biti zadovoljni njegovom vladavinom. Spletke i zavjere Abasida i angažman svih njihovih snaga protiv vlasti Imama koji bi nastojao provoditi Božije propise i sunnet svojih djedova Poslanika Božijeg i Alija bili bi problemi na koje je Imam, mir neka je na nj, mogao sa sigurnošću računati.

Upravo je prihvatanje bilo negativna reakcija

Iz svega naprijed kazanog shvatamo da je Imam, prirodno, da svaku pomisao na dolazak do vlasti ovakvim putem smatra štetnom i opasnom, jer tako ne samo da se ne bi ostvario nijedan od njegovih ciljeva, nego bi, upravo obratno, sve to vodilo uništenju Alijeve porodice, njenih sljedbenika i njihovih ideala.

Prema tome, pristati na ovakav korak značilo bi postupiti bez smisla i logike.

Negativna reakcija Imama na Memunove namjere

S obzirom da Imam Rida, mir neka je na nj, po pitanju prihvatanja položaja prijestolonasljednika nije imao izbora, a da taj položaj, opet, nije mogao upotrijebiti kao sredstvo za ostvarenje svojih svetih ciljeva, no nije mogao niti ostati pasivan i praviti se da se slaže s onim što je vlast radila, morao je osmisliti plan kako da pomrsi Memunove spletke i zle namjere.

Imam Rida, mir neka je na nj, na različite je načine kvario Memunove planove, i to uvijek onako kako je Memun najmanje očekivao.

Prvi način

Dok je bio u Medini, Imam je izričito odbijao Memunov prijedlog, i u tome je pokazivao toliko odlučnosti da je svakom bilo jasno kako Memun ni po koju cijenu neće odustati od svog nauma. U nekim historijskim vrelima se čak ističe da Imam, mir neka je na nj, nije svojom voljom otišao iz Medine u Merv, već se radilo o čistoj prisili.

Imam je toliko insistirao na svom odbijanju da je svima moralo biti jasno kako on neće nasjesti na Memunovu podvalu i da je posve svjestan da se radi o prevari iza koje se kriju Memunovi mračni ciljevi. Na taj način Imam, mir neka je na nj, uspio je razbiti sve eventualne sumnje naroda u pogledu ovog slučaja.

Drugi način

Iako je Memun tražio od Imama, mir neka je na nj, da povede sa sobom u Merv svoju porodicu, Imam nije poveo nikoga, pa čak ni svoga sina Dževada, mir neka je na nj, iako se nipošto nije radilo o kratkom putovanju već o putovanju s namjerom dugog zadržavanja i obavljanja odgovorne zadaće, budući da je Imam, kako je Memun govorio, trebao predvoditi islamski ummet.

Treći način

Na odmorištu u Nišaburu Imam je stotinama, čak hiljadama svojih poštovatelja koji su izašli da ga dočekaju, prenio sljedeću predaju: “Svevišnji Allah rekao je: Tevhid (riječi: la ilahe illallah) jeste Moja utvrda, a ko god uđe u Moju utvrdu, zaštićen je od Vatre.” Tih dana je dvadeset hiljada osoba prenijelo ovu predaju čuvši je od Imama.

Ono što je posebno zanimljivo jeste što vidimo da u takvim uvjetima ljudima uopće nije govorio o vjerskim obavezama i vjerskom životu, nije smatrao da im treba pričati o namazu, postu i sličnim temama. Također, iako je njegovo putovanje u Merv bilo ponukano političkim razlozima, Imam ljudima nije govorio ni o političkim pitanjima i ličnom odnosu prema njima. Umjesto svega toga, Imam, mir neka je na nj, kao istinski vođa naroda, skretao je ljudima pažnju na jedno pitanje koje je smatrao najvažnijim po njihovo trenutno stanje i budućnost.

I doista, Imam, mir neka je na nj, u tako osjetljivim uvjetima govorio je samo o tevidu. Pričao je ljudima kako je tevhid temelj ispravnog življenja, kako narodi posredstvom tevhida mogu prevazići svaku patnju i nevolju, a izgubi li čovjek u svome životu tevhid, tada je zbilja ostao bez ičega. Uostalom, obratimo li pažnju na hadis koga je izrekao i koga smo naprijed citirali, jasno je kako je namjeravao kazati da je tadašnje brojno i prostrano islamsko društvo uskraćeno za zbilju tevhida.

Odnos položaja vilajeta i tevhida

Nakon što je Imam, mir neka je na nj, izrekao onaj hadis o tevidu, njegov karavan je krenuo dalje, praćen pogledima na hiljade zaljubljenih očiju. I tako, dok su ljudi bili zabavljeni sobom i razmišljali o onim Imamovim riječima o tevidu, karavan se odjednom zaustavi, Imam, mir neka je na nj nj, pomoli glavu iz svoje nosiljke, i reče: “Riječi tevhida imaju svoje uvjete, a ja sam jedan od tih uvjeta.”

Time je Imam, mir neka je na nj, ukazao na još jedno fundamentalno pitanje: vijalet je stablo koje raste iz korijena tevhida. I zbilja, ako želi li narod živjeti u časti i vrlini, to nije moguće sve dok ne bude imao mudro i pravedno vođstvo. Ne prihvate li ljudi vilajet, svijet će biti poprište nesreće i nasilja tirana koji sebi daju za pravo da umjesto Boga budu zakonodavci, te da tako, provodeći zakone koji su drukčiji od Božijih, svijet vode u nesreću, stradanje, jad i zabludu.

Ako ispravno razumijemo odnos vilajeta i tevhida, shvatit ćemo da Imamove riječi: “...a ja sam jedan od tih uvjeta”, ne znače da on time zagovara nekakav lični interes, nego tim riječima želi podsjetiti na temeljno i suštinsko pitanje.

Također, prije nego je izrekao onaj hadis o tevidu, Imam je naveo cijeli lanac njegovih prenositelja, te objasnio da su to Božije riječi koje su, preko njegovih djedova, stigle od Poslanika, blagoslov i mir neka je na nj i njegove do njega. Ovakvo navođenje lanca prenositelja je veoma rijetko kad je riječ o hadisima naših Imama, i dešavalo se u iznimnim slučajevima poput ovoga kad je Imam Rida, mir neka je na nj, htio ukazati da je pitanje vilajeta nešto što je dato od samoga Boga Svevišnjeg, te istodobno islamskom ummetu ukazati na historiju stabla imamata.

Tako je Imam u Nišaburu mudro iskoristio odličnu priliku da pred stotinjak hiljada ljudi sebe predstavi kao onoga ko je, voljom Božijom, čuvar tvrđave tevhida. Dakle, ovakvim obraćanjem narodu narušen je glavni Memunov cilj, budući da je dovođenjem Imama Ride u Merv dobiti od njega priznanje da je njegova odnosno vlast Abasida legalna i islamska.

Četvrti način

Mjesecima nakon svog dolaska u Merv, Imam, mir neka je na nj, ispoljavao je javno negativan odnos prema Memunu. Nije prihvatio niti prijedlog da preuzme halifat niti ideju da bude prijestolonasljednik, sve dok ga Memun nije na to primorao stalnim prijetnjama njegovom životu.

Takvim odnosom Imam je stvorio pretpostavke da se Memun suoči sa istinom. Imam, mir neka je na nj, rekao je: “Želim postupati tako da ljudi ne kažu kako je Ali ibn Musa željan ovoga svijeta, već da kažu da se ovaj svijet svezao Alija ibn Muse.” Time je stavio do znanja Memunu da od svojih lukavstava neće imati previše koristi, te da se u budućnosti mora okaniti spletki i podvala. Kao rezultat toga, sad je bio siguran od Memuna, i žestoko je uzdrmao Memuna u pogledu svih njegovih namjera. Pored toga, u narodu se javila sumnja u pogledu Memunovih djela i namjera.

Peti način

Imam Rida, mir neka je na nj, nije se zadovoljio ovim, nego je u svakoj prilici isticao da ga je Memun silom i prijetnjama ubistvom postavio na mjesto prijestolonasljednika.

Također, s vremena na vrijeme narodu bi stavljao do znanja da će se Memun uskoro poslužiti novom smicalicom i da će prekršiti svoje obećanje. Imam je izričito kazivao da ga neće ubiti niko drugi do Memun i da će ga upravo Memun otrovati. Takvu tvrdnju izrekao je čak i lično pred Memunom.

Imam se nije zadržao samo na riječima, već je i svojim ponašanjem tokom perioda dok je bio prijestolonasljednik pokazivao da on nije zadovoljan tim položajem i da je bio prisiljen da ga prihvati. Izvjesno je da takve reakcije nipošto nisu bile onaj rezultat kakav je Memun očekivao postavljajući Imama na položaj prijestolonasljednika.

Šesti način

Imam, mir neka je na nj, koristio je svaku, i najmanju, priliku koja mu se pružila da stavi ljudima do znanja da Memun, postavljajući ga na položaj prijestolonasljednika, nije učinio ništa naročito za njega, osim što ga je primakao njegovog jasnom pravu koje mu je oteto. Prema tome, Imam, mir neka je na nj, stalno je narodu napominjao da je Memunov hilafet nezakonit.

Sedmi način

Da bi prihvatio položaj prijestolonasljednika, Imam je postavio određene uvjete, odnosno od Memuna je tražio da Imam nikoga ne imenuje na neku dužnost, niti da razvlašćuje s dužnosti, da ne uspostavlja nikakve običaje i tradicije, i da se ne upliće u dnevnu politiku, već da iz daleka bude savjetnik vlasti. Memun je prihvatio sve te uvjete.

Dakle, vidimo da je Imam, mir neka je na nj, pokvario mnoge Memunove planove, jer ovakvim svojim odnosom pokazivao je da:

1. Nije spreman priznati legitimitet Memunovoj vlasti;
2. Postojeći državni aparat nipošto nije mogao računati na to da je i Imam dio njega;
3. Memun, suprotno njegovim planovima, prihvatanjem ovih uvjeta nije više mogao računati da će se u svojim postupcima pozivati na Imama i tvrditi da nastupa u njegovo ime;
4. Imam nipošto nije kanio provoditi odluke aktuelne vlasti.

Osobita kulturna situacija u islamskom društvu u doba Abasida

Iako za Poslanikovog, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, života islam nije prodro izvan granica Hidžaza, postavljeni su mu tako čvrsti temelji da se nakon Poslanikove smrti brzo proširio i za kratko vrijeme obuhvatio skoro čitav ondašnji civilizirani svijet, odnosno prodro je na prostore pet tadašnjih velikih civilizacija: Bizanta, Perzije, Egipta, Jemena i Sirije, smještenih istočno, zapadno i južno od Hidžaza. Islam je na tim prostorima dokinuo tiraniju, zablude i moralnu dekadencu, a preuzeo je sve ono vrijedno što je zatekao i ugradio je to u blistavu islamsku civilizaciju, uskladivši ga s načelima božanskog nauka i tevhida, te je to naslijeđe dodatno unaprijedio.

Ljubav prema nauci koja je u naravi islama uzrokovala je da sva napredna politička i idejna učenja različitih zemalja svijeta te sva njihova znanja i otkrića nađu mjesta u islamskom društvu. Znanstvena literatura drugih, počevši od Grka, preko Egipćana, do Perzijanaca, Indijaca i Bizantinaca, prevedena je na arapski, jezik Kur'ana.

Islamski učenjaci, koji su za kriterij svih ideja uzimali Kur'an, kritički su izučavali i analizirali strane ideje, te u njih unijeli mnoge inovacije i vlastite inicijative i viđenja, te su tako starim kulturama i civilizacijama davali novo obličje i islamsku aromu.

S prevođenjem stranih naučnih djela započelo je u doba Emevija (kojima su nauka i islam, inače, bili strani), a svoj vrhunac doseglo je u doba Abasida, naročito u vrijeme Haruna i Memuna (a islamska država inače se tad prostirala na najvećem prostoru u svojoj povijesti).

Svakako, taj znanstveni zamah nije bio pokrenut posredstvom Emevija ili Abadisida, nego je bio izravni rezultat islamskog nauka, koji tvrdi kako nauka i znanje nemaju domovinu i koji muslimane podstiče na traganje za znanjem, pa makar i u najudaljenijim krajevima svijeta (kako je to simbolički kazano u hadisu: "makar i u Kini", i kuraži ih da na putu traganja za naukom ne žale ništa, pa ni svoje živote).

U historijskoj literaturi se prenosi da je Memun jedne noći usnio Aristotela, čuvenog grčkog filozofa, i upitao ga o nekom naučnom pitanju, a kad se probudio stao je razmišljati o mogućnostima prijevoda njegovih djela. Pisao je bizantskom imperatoru, tražeći od njega da mu pošalje primjerke drevnih knjiga koje su se nalazile u Bizantu. Nakon dugih pregovora, imperator Bizanta je udovoljio tom traženju.

Memun je onda skupinu učenjaka, poput Hadždžadža ibn Mutira, Ibn Butrika i Seleme odredio za upravitelje Bejtul-hikmeta (čuvene velike biblioteke u Bagdadu). Oni su one knjige koje su našli u Bizantu i koje su smatrali vrijednim poslali Memunu, a ovaj je naredio da se otpočne s njihovim prevođenjem.

Nema sumnje kako ova priča o Memunovom snu nije lišena političkih implikacija. Kad bi političari kazivali o ovakvim čudnim snovima, u pozadini je uvijek stajala ideja o tome da se osnaži svoju vlast, tako da i ovaj Memunov podsticaj na prevođenja ima svoju političku pozadinu i razloge poput:

1. Memun se odlučio na ovaj korak kako bi sebe predstavio što boljim muslimanom, pobornikom nauke i znanja, te tako osnažio svoj autoritet;
2. Na ovaj način htio je narodu pružiti nešto što će im odvratiti pažnju od društvenih problema i političkih pritisaka;
3. Na ovaj način htio je steći naklonost učenjaka i mislećih ljudi u islamskom društvu, i tako osnažiti temelje svoje vlasti;
4. Memun je ovim putem želio stvoriti svojevrsnu konkurenciju Ehli-bejtu na polju nauke i znanja, umanjiti broj njihovih pristalica i učenika i poljuljati njihov autoritet;
5. Memun je ovim htio dokazati kako je Abasidski hilafet dostojan vlasti nad starim civilizacijama poput Irana, Bizanta i Egipta.

Svakako, mogućnosti koje smo naveli nisu međusobno oprečne, tako da je moguće kako je Memun imao sve ove razloge na umu donoseći ovakvu odluku. No, šta god da je bio njegov motiv, Memun je nesumnjivo učinio mnogo na prevođenju grčke literature i u taj projekat uložio je mnogo novca. Kažu da je za prevedenu knjigu znao dati onoliko zlata koliko je knjiga bila teška. Prema prevodima knjiga iskazivao je toliku pažnju da je svaku knjigu prevedenu u njegovo ime obilježavao svojim vladarskim žigom. Podsticao je narod na bavljenje naukom, družio se s učenjacima, savjetovao se s njima, te su, pored islamskih nauka, i strane znanosti i njihovo izučavanje postale svojevrsna tadašnja moda i trend. Čak su i državni uglednici i plemići, koji inače nisu baš naročito osjetljivi prema znanstvenom radu, slijedili u ovome Memuna, ukazivali su veliko poštovanje učenjacima i ljudima od pera, tako da su u Bagdad počeli doseljavati prevoditelji iz Iraka, Sirije i Irana.

Poznati historičar kršćanin Georgy Zeidan u vezi s ovim kaže: “Harun Ar-Rešid (vladao 170-193. h.g.) došao je na vlast u vrijeme kad je prispjeće mnogih indijskih, iranskih i sirijskih učenjaka i liječnika u Bagdad izazvalo pažnju naroda i kad je u javnosti postojao izražen interes za znanost i djela starih učenjaka. Znanstvenici nemuslimani ovladali su arapskim jezikom, dolazili su u kontakt s muslimanima i podsticali su ih da izučavaju stare znanosti. Ipak, muslimani su osjećali stanoviti zazor prema stranim naukama, izuzmemo li medicinu. Naime, smatrali su da su strane znanosti, osim medicine, suprotstavljene islamu. Ipak, budući da su liječnici bili bliski halifama, a većina tih liječnika bili su upućeni i u logiku i filozofiju, halife su uskoro neizbježno počeli pokazivati sklonost ka temama iz domena logike i filozofije. Malo po malo, sve više su se upoznavali s logikom i filozofijom, tako da pri osvajanjima stranih gradova nipošto nisu spaljivali tamošnje biblioteke, već bi naredili da se sve te knjige prenesu u Bagdad i prevode na arapski jezik. Tako se Harun nakon osvojenja Ankare, Chrysopolosa i ostalih gradova Bizanta ondje domogao mnogih knjiga, pa ih je prenio u Bagdad i naložio svome liječniku Juhni ibn Masuji da te knjige prevede na arapski. Te knjige, međutim, bavile su se grčkom medicinom i među njima nije bilo filozofskih djela. Za Harunovog doba Euklid je po prvi put preveden na arapski jezik, pa je taj prijevod poznat i kao “harunija”, dok je drugi prijevod urađen u Memunovo doba i znan je kao “memunija”. U Harunovo doba Jahja ibn Halid Bermeki preveo je na arapski Ptolomejev *Almagest* uz komentar nekih dijelova, no taj posao nije obavio dovoljno valjano, pa je Harun zadužio Aba Hesana i Selmu, upravitelje Bejtul-hikmeta, da urade novi prijevod, te su oni *Almagest* preveli vjerno i uz odgovarajuće komentare.

Memun, filozofija i logika

Filozofska djela prevođena su naročito u Memunovo doba, i to zbog njegovog interesa za filozofiju. Još od samih početaka islama muslimani su navikli na slobodu mišljenja i govora. Svoje političke i druge stavove iznosili su javno pred halifama i njihovim emirima, i nečiji politički položaj nije im predstavljao prepreku da izraze svoj stav. I kad je riječ o vjerskim pitanjima poštovala se sloboda mišljenja, tako da ako bi neko smatrao da je dokućio značenje nekog ajeta ili hadisa koje se razlikuje od uobičajenog tumačenja, nije se libio da svoj stav javno iznese i otvoreno raspravlja s oponentima. Ta sloboda mišljenja i uvjerenja uzrokovala je pojavu različitih usmjerenja, pa su se nakon perioda ashaba odnosno početkom 2. hidžretskog stoljeća u islamskom svijetu javile brojne sljedbe, a među njima i muteziliti. Muteziliti su bili prilično brojna skupina koja je insistirala na usklađivanju vjere i racija, te ako se pažljivije proanalizira njihove ideje i stavove naći ćemo da su neke od njihovih ideja sukladne savremenoj kritičkoj religijskoj misli.

Memun i mutezilitsko učenje

Mutezilitski nauk javio se krajem 1. hidžretskog stoljeća, a budući da su insistiranje na pravdi i logici bili temeljni principi ove sljedbe, ona je za kratko vrijeme stekla dosta pristalica. Abasidski halifa Mensur, pak, u pogledu fikha slagao se s pristalicama izvođenja vlastitih zaključaka analogijom, te je upravo zato bio blizak s Ebu Hanifom i prihvatao je njegove stavove. Ovakav stav zadržao se među Abasidima i nakon Mensura. Budući da je mutezilitsko učenje u tom pogledu bilo dosta blisko rečenom fikhskom pravcu (izvođenja vlastitog mišljenja analogijom) i da su muteziliti svoja uvjerenja nastojali pravdati racionalnim argumentima, pokušavali su privući sebi svakoga ko je pokazivao interes za filozofiju i Aristotelove ideje. Za Mehdijevo hilafeta (naročito zbog porasta broja zindika) ove ideje su posebno uzele maha.

Bermekidi su također bili pobornici ideje o izvođenja stavova korištenjem analogije, a svakako su pokazivali i interes za znanost, te su zato za Memuna prevodili naučna djela i organizirali u svojim domovima naučne skupove i rasprave. Izgleda da Harun nije bio saglasan sa takvim njihovim interesima, pa za Harunovog doba nisu, iz straha od njega, otvoreno nastupali.

No, kad je Memun postao halifa (198-218. h.g.) situacija se posve promijenila. Memun je bio inteligentan i obrazovan čovjek, i sam je bio naklonjen zagovornicima analogije, iščitao je i proučio mnoge knjige prevedene ranije, te je naposljetku prihvatio mutezilitsko učenje i okupljao je oko sebe prvake ovog pravca (Ebul-Huzejla Alafa, Ibrahima ibn Sejara i ostale) te bi organizirao njihove rasprave s teozofima, ne krijući svoje simpatije za mutezilite. Uz takvu Memunovu naklonost, oni su počeli javno iznositi stavove koje do tada nisu mogli (iz straha od zvanične uleme fikha), a jedna od takvih mutezilitskih ideja jeste ona o stvorenosti Kur'ana.

Po svemu sudeći, Memun je i prije nego je preuzeo hilafet bio pobornik tih stavova (o stvorenosti Kur'ana), tako da su se muslimani plašili da će Memun kao halifa otvoreno podržati ovu ideju, pa je Fudejl ibn Ajad javno rekao: "Molim Allaha da Haruna poživi, e kako bih se sačuvao od zla Memunovog hilafeta."

No, Memun je naposljetku postao halifa i otvoreno je ispoljavao svoju naklonost ka mutezilitskom učenju. Zvanična ulema fikha pokrenula je zato čitavu kampanju protiv njega, a pošto je većina muslimana bila suprotstavljena mutezilitima, to je stvorilo probleme Memunu. No, on nije htio odustati od svojih ideja, te se posvetio organiziranju naučnih skupova i rasprava, pozivajući sve strane da se sučele i iznesu svoje argumente, e kako bi se vidjelo čiji stavovi su sukladniji razumu i logici. Kako bi dao potporu logici, naredio je što brže prevođenje na arapski grčkih logičkih i filozofskih djela. Sam se posvetio izučavanju tih prijevoda, što ga je dodatno učvrstilo u njegovoj naklonosti ka mutezilitima. Međutim, ta njegova nastojanja nisu među pukom imala previše efekta. Kad je Memun to shvatio i izgubio nadu u uspjeh svoje propagande, potkraj svog halifata počeo je primjenjivati silu prema oponentima mutezilitskog nauka. Tako, kad je napuštao Bagdad, naredio je Ishaku ibn Ibrahimu, namjesniku u Bagdadu, da ispita sve sudije i učene ljude te da pusti svakog koji vjeruje u stvorenost Kur'ana, a da tome pouči one koji nisu upućeni.

S obzirom na kazano, mogli bi se kazati da Memun, uzimajući u obzir mnoštvo ideja prisutnih u ono ideje, slobodu uvjerenja i sklonost ka racionalizmu i analogiji, nije vidio ništa sporno u prevođenju grčke literature na arapski jezik, te je, kako bi potvrdio ispravnost mutezilitskog nauka, insistirao na prevođenju knjiga o logici i filozofiji. Potom se dao na prevođenje cjelokupnog Aristotelovog opusa, s čime se započelo početkom 3. hidžretskog stoljeća. Mutezilitu su Aristotelova djela dočekali kao žedan čovjek koji se domogao vode, temeljito su ih izučavali i analizirali, te su tako naposljetku dobilo novo oružje u borbi sa svojim oponentima.

Prevođenje strane znanstvene literature

Dr. Ibrahim Hasan o tome piše sljedeće: “Prevođenje stranih knjiga na arapski jezik u doba Emevija nije bilo toliko česta pojava. Halid ibn Jezid ibn Muavija bio je prvi ko je počeo s prevođenjem literature o medicini i hemiji. On je okupio skupinu Grka koji su živjeli u Egiptu i zatražio je od njih da mu na arapski prevode grčke i egipatske knjige koje govore o praktičnoj hemiji. Naime, namjera mu je bila baviti se alhemijom odnosno pretvarati metal u zlato. U doba Abdul-Melika Mervana državna administracija, dotad vođena na perzijskom i grčkom, prevedena je na arapski, baš kao i egipatski divan, na kome su dotad egipatski i grčki bili službeni jezici.

Kad je na scenu stupila abasidska vlast, koja je bila blagonaklona prema Irancima, u njihovoj prijestonici Iranci su se izmiješali s Arapima, halife su pokazivali sklonost ka grčkoj i iranskoj znanosti. Već je Mensur naredio da se nešto stranih knjiga prevede na arapski jezik, te je Hunejn ibn Ishak preveo za njega neka Sokratova i Galenova djela. Ibn Mukafa preveo je na arapski Kelilu i Dimnu, te Euklida. Osim Ibn Mukafe, mnogi drugi prevoditelji stekli su slavu prevodeći s perzijskog, poput obitelji Noubahitija, Hasana ibn Sehla (Memunovog vezira), Ahmeda ibn Jahje Belzerija (autora djela *Futuhul-beledan*) i Amra ibn Ferhana. U Harunovo doba prevodilaštvo se intenziviralo. Osvajanjem nekih velikih bizantskih gradova dokopao se dosta knjiga, te je naredio da se te knjige prevodi. Podrška koju su Bermekidi pružali prevodilaštvu, bogato nagrađujući prevoditelje, također je imala utjecaja na ovaj proces. Sam Memun također je podržavao prevodilaštvo. Posebno su ga zanimali prijevodi grčkih i perzijskih knjiga, te je slao svoje ljude u Konstantinopolis u potragu za rijetkim knjigama iz oblasti filozofije, geometrije, muzike i medicine.

Ibn Nedim prenosi da su Memun i imperator Bizanta vodili prepisku ponukanu Memunovim traženjem da mu se pošalje knjige o starim znanostima koje su se nalazile u bizantskoj dvorskoj riznici, što je bizantski imperator naposljetku prihvatio, pa je Memun poslao skupinu ljudi, među kojima su bili i voditelji Darul-hikmeta Hadždžadž ibn Mutir, Ibn Butrik i Selema, da preuzmu sve knjige koje odaberu. Kad su knjige donesene Memunu, naredio je da se počne s njihovim prevođenjem na arapski jezik. Prevođenje s grčkog i sirske nadzirao je Kosta ibn Luka, a prevođenje s perzijskog Jahja ibn Harun. Nije samo Memun podržavao prevoditelje, već su se i mnogi uglednici i moćnici povelili u tome za halifom, te je mnoštvo knjiga prevedeno na arapski jezik. Tako su sljedbenici astronoma Šakira Muhammed, Ahmed i Hasan uložili mnogo novca u prevođenje vrijednih matematičkih djela i knjiga o geometriji, muzici i astronomiji, pa su tako poslali Hunejna ibn Ishaka u Bizant u potragu za rijetkim knjigama.

U Memunovo doba javljaju se veliki matematičari poput Muhammeda ibn Muse Havarizmija. On je bio prvi ko je ozbiljno izučavao algebru i ustrojio je kao zasebnu znanost. Intenzivno prevodilaštvo imalo je prirodne posljedice, odnosno ljudi su rado raspravljali o prevedenim knjigama, pisali glose i komentare na njih i ispravljali eventualne propuste, u čemu posebno valja istaći Jakuba ibn Ishaka Kindija. On je odlično vladao medicinom, filozofijom, logikom, geometrijom i astronomijom, a u svojim radovima slijedio je Aristotelov metod. Preveo je brojna filozofska djela, komentirajući teško razumljiva mjesta. Pored njega, još trojica ljudi su stekli sličnu slavu: Hunejn ibn Ishak, Sabit ibn Kora Hurani i Amr ibn Ferhan Taberi.

Tako su Abasidi preveli sva vrijedna grčka i perzijska djela o filozofiji, medicini, astronomiji, matematici, muzici, logici, geografiji, historiji i mudroslovlju. Ibn Nedim kaže da su sinovi astronoma Šakira skupini prevoditelja, među kojima su bili i Hunejn ibn Ishak, Džejš ibn Hasan i Sabit ibn Kora, mjesečno plaćali skoro petsto dinara.

U emevijsko doba nisu postojale ozbiljnije biblioteke, no kako je u abasidsko vrijeme prevoditeljski rad intenziviran, a uznapredovala je i proizvodnja papira, javljaju se trgovine koje se bave proizvodnjom i prodajom papira, radnje za prepisivanje i prodaju knjiga, te se

otvaraju mjesta na kojima su se okupljali i družili učenjaci i ljudi od pera. Kao rezultat ovog trenda nastaju velike biblioteke s knjigama o vjerskim i svjetovnim znanostima, i te biblioteke vrlo brzo postaju središta kulturnog života u islamskom društvu.

Darul-hikmet, koju je najvjerojatnije ustanovio Harun, a Memun nakon njega dodatno podržao i osigurao joj mnoštvo knjiga, bila je najveća biblioteka u abasidsko doba, i za takvu je važila sve dok Mongoli nisu osvojili Bagdad. Ova biblioteka sadržavala je knjige o svim tadašnjim znanostima, učenjaci i istraživači odlazili su ondje kako bi se bavili naučnim radom, tako da je imala velikog utjecaja na tadašnji znanstveni zamah i spregu između islamske kulture i kultura predašnjih civilizacija.

Nisu samo halife bili pokrovitelji znanosti, već su ih u tome slijedili i njihovi veziri i ostali uglednici. Mesudi, tako, kaže: "Jahja ibn Halid Bermeki volio je rasprave i naučne skupove, te je organizirao okupljanja i rasprave islamskih teozofa i učenjaka drugih religija."

Uloga Imama Ride, mir neka je na nj, u sučeljavanju sa stranim idejama

Premda zbilja jeste došlo do napretka znanosti, ono što je bilo razlogom za brigu jeste činjenica da su mnogi prevoditelji bili fanatični sljedbenici drugih religija poput zoroastrijanstva, sabejstva, kršćanstva, hinduizma itd., a upravo su oni prevodili najviše knjiga s grčkog, perzijskog, sirsog, indijskog, latinskog i ostalih jezika na arapski.

Zasigurno, svi oni nisu pri svom radu imali najbolje namjere, i neki od njih nastojali su loviti u mutnom, te iskoristiti ovu gorljivost prema usvajanju stranih znanosti da propagiraju krivovjerje i islamu tuđe ideje. Tako su kroz mnoge knjige koje su u suštini bili znanstvene provlačili kvarne i neislamske ideje, koje su, opet, brzo utjecale na skupinu mladih i lahkovjernih ljudi.²

Sasvim sigurno, na abasidskom dvoru u to vrijeme nije postojao snažan naučni krug koji bi se odlikovao gorljivošću i iskrenošću u vjeri, i koji bi mogao kritički i analitički pristupiti stranim naučnim djelima, uporediti ih s izvornim islamskim svjetonazorom, uočiti i ukloniti sve ono što nije sukladno s njim, a onda društvu proslijediti očišćenu i neuprljanu znanost.

Ovdje je važno istaći da su takvi osobiti intelektualni i kulturni uvjeti stavili na pleća Imama Alija ibn Muse Ar-Ride tešku odgovornost. Živeći u tom vremenu, Imam je odlično shvatao opasnost situacije. Zato je nastupio krajnje odlučno i izveo duboku intelektualnu revoluciju, suprotstavio se valu opasnosti i zabluda, te očuvao izvornost vjerovanja i bit islamske kulture, te je tu lađu, svojim mudrim vođstvom, naposljetku spasio potonuća u tamnim virovima zablude i zastranjenja.

Važnost ovog pitanja naročito je jasna imamo li na umu da je u Harunovo i Memunovo doba islamska država dosegla svoje krajnje granice, tako da neki poznati historičari ističu da nikada prije ni poslije nije u svijetu postojala tako prostrana imperija (i smatraju kako se po prostranstvu s njom može porediti samo carstvo Aleksandra velikog). U to vrijeme u sklopu islamskog halifata nalazile su se sljedeće zemlje: Iran, Afganistan, Sind, Turka, Kavkaz, Turkmenistan, Irak, Sirija, Palestina, Arabija, Sudan, Alžir, Tunis, Maroko, Španija

² Egipatski učenjak dr. Taha Husein o tim lošim posljedicama susreta muslimana sa stranim kulturama, osobito grčkom, piše: "Nije prošlo dugo, a muslimani su se upoznali sa stranim kulturama, naročito grčkom, odnosno osobito sa grčkom filozofijom. Sve to itekako je utjecalo na muslimane. Sprva se tu filozofiju uzimalo kao sredstvo za odbranu vlastite vjere, no onda su otišli korak dalje i počeli su uzimati ljudski razum kao kriterij prosuđivanja o svemu, umišljajući kako je um jedino sredstvo spoznaje, što je postepeno vodilo ka ideji kako i nema potrebe za Objavom kao vrelom spoznaje. Ova ekstremna vjera u razum vodila je sve dalje od istine. Ta zabluda otvorila je vrata sporenjima i podjelama među muslimanima, svaka skupina držala se vlastitih argumenata, te je uskoro postojalo više od sedamdeset različitih frakcija. (*Ayne-ye islam*, prijevod dr. Muhammed Ibrahim Ayeti, Tehran, Sherkat-e enteshar, 1950., str. 266.)

(Andaluz), tako da je islamska država u doba Abasida površinom (ne računamo li Španiju) bila jednaka evropskom kontinentu, ako ne i veća.³

Prirodno je da su stare kulture nabrojanih zemalja vršile utjecaj na islamski centar i taj utjecaj dovodio je do njihovog miješanja i stapanja s izvornom islamskom kulturom, pri čemu su u tim stranim kulturama ispravno i neispravno, čisto i nečisto bili pomiješani.

Memunove rasprave učenjaka i motivi za njihovo organiziranje

Nakon što je prijestolonasljedništvo prenio na Imama Alija ibn Musu Ar-Ridu, Memun je u Horosanu organizirao naučne skupove i rasprave na koje su pozivani tadašnji najveći i najugledniji učenjaci među muslimanima i nemuslimanima. Nema sumnje da je formalni razlog za ovakve skupove bila želja da se dokaže i potvrdi vilajet Imama, mir neka je na nj, i njegova upućenost u različite islamske znanosti, no analitičari smatraju da su u svemu postojali i skriveni motivi, poput:

1. Jedni na ovo pitanje gledaju sa skepsom – i imaju puno pravo na to, jer u tumačenju političkih pitanja skepsa je pravi pristup – pa kažu da Memun nije imao drugog cilja osim da unizi Imamov, mir neka je na nj, stupanj, među narodom, posebno među Irancima koji su bili osobito naklonjeni Ehli-bejtu. Naime, Memun je smatrao kako je Imam, mir neka je na nj, upoznat samo sa površnim smislom kur'anskih ajeta i hadisa, te da nema pojma o znanosti i znanstvenim argumentima.

Kako bi potvrdili ovo svoje stajalište, oni se pozivaju na riječi samoga Memuna navedene u islamskim vrelima. Tako se od Nufelija, bliskog Imamovog, mir neka je na nj, druga, prenosi: “Sulejman Mervazi, poznati učenjak kelama, prolazeći kroz Horosan dođe kod Memuna, pa ga Memun toplo primi i bogato darova. Onda mu Memun reče: ‘Moj amidžić Ali ibn Musa iz Hidžaza je kod mene. On također voli kelam i učenjake kelama, pa, ako te zanima, dođi kod nas na terviju (osmi dan mjeseca zul-hidžeta, kad se vjerovatno inače okupljala ulema), pa raspravljaj s njim.’ Ohol na svoje znanje i učenost, Sulejman prihvati i reče: ‘O Zapovjedniče vjernika, ne bih da raspravljam s nekim Hašimijom poput njega pred ljudima, jer strah me da ću ga osramotiti i poniziti. Zato mi se ne raspravlja s njim.’ Memun odgovori: ‘Moj cilj i jeste upravo to da mu zatvoriš sve puteve, jer znam da si učen i vješt u raspravi!’ Sulejman tad reče: ‘Ako je tako, onda nema nikakve prepreke. Pozovi nas na raspravu i meni to neće biti teško učiniti.’” (Ova rasprava je i održana kako je dogovoreno, i Imam, mir neka je na nj, tom prilikom je Sulejmana žestoko potukao, ostavio ga bez odgovora i javno ga prikazao slabim i nemoćnim.)

Drugo svjedočanstvo jeste hadis koji se prenosi od samog Imama Alija ibn Muse Ar-Ride, mir neka je na nj. Naime, dok je Memun organizirao skupove i rasprave i lično ustajao protiv protivnika Ehli-bejta te javno potvrđivao Alijevu, mir neka je na nj, prednost u odnosu na ostale ashabe, e kako bi pokazao svoju bliskost s Imamom Ridom, mir neka je na nj, Imam je svojim drugovima rekao: “Ne dajte da vas prevare njegove riječi. Kunem se Bogom, niko drugi do njega neće me ubiti, ali nemam izbora osim da budem strpljiv dok moj životni vijek ne isteče.”

Naravno, Memun je imao razloga da ovako otvoreno brani Zapovjednika vjernika Alija, mir neka je na nj, jer, s jedne strane, pokret Abasida započeo je s parolom

³ Francuz Gustave Le Bon piše: “Činjenica je da je politička vlast Arapa u doba Haruna i njegovog sina Memuna dosegla vrhunac moći. Naime, granice njihove države na istoku su se protezale do Kine, u Africi su Arapi potisli divlja plemena do granica Abesinije, a Bizant su suzili sve do Bosfora, dok su na drugoj strani izašli na obale Atlantika... (*Historija civilizacije islama i Arapa*, prijevod Sejjid Hašim Huseyni, Tehran, Ketabfurushi-ye eslamiye, str. 211.)

traženja pravde za Poslanikovu obitelj i zahvaljujući tome su i došli na vlast, a, s druge strane, većinu vodećih ličnosti u vojsci i državnoj upravi činili su Iranci, naklonjeni Ehli-bejtu, te je na ovaj način nastojao njih učiniti zadovoljnim.

U svakom slučaju, navedene Imamove, mir neka je na nj, riječi jasno pokazuju da Memun pri organiziranju ovakvih skupova i rasprava nije imao iskrene namjere. Imamov, mir neka je na nj, posilni Ebul-Selet priča:

“Budući da je Imam, zbog svojih vrlina i duhovnog savršenstva, bio omiljen među narodom, Memun odluči da okupi učenjake kelama iz cijele zemlje, te da u raspravama s njima ostavi Imama bez odgovora i tako unizi njegov položaj među učenjacima i naštetiti njegovom ugledu među narodom. Međutim, Imam, mir neka je na nj, u ovim je raspravama pobijedio sve svoje oponente: židove, kršćane, zoroastrijance, brahmane, sabejce, poricatelje Boga i druge.”

Zanimljivo je i to da je poprište ovih rasprava uvijek bio Memunov dvor, no nakon Imamovog, mir neka je na nj, šehadeta, ondje više nije bilo pisanih tragova o tim naučnim i filozofskim raspravama, što je posebno značajno za zapaziti.

Sam Imam, mir neka je na nj, znajući za Memunove namjere, rekao je: “Kad natjeram sljedbenike Tevrata Tevratom, sljedbenike Indžila Indžilom, sljedbenike Zebura Zeburam, poklonike zvjezda govorom njihovih prvaka, zoroastrijance kazivanjima njihovih svetaca, a filozofe njihovim argumentima da posvjedoče da sam upravu, Memun će shvatiti da je odabrao pogrešan put i pokajat će se.”

2. Ostavimo li ovaj motiv po strani, našu pažnju privlači i jedan drugi motiv, a radi se o tome da je Memun htio da uzvišeni položaj Imama svede samo na djelokrug znanosti i postepeno ga udalji od političkih pitanja, te tako pokaže kako Imam jeste učenjak i oslonac islamskog ummeta u znanstvenim pitanjima, ali da on nema ništa s političkim pitanjima, odnosno da nastupi s idejom o praktičnoj odvojenosti vjere i politike.
3. Sljedeći motiv nalazimo u činjenici da političari varalice i spletkaroši oduvijek nastoje pronaći različite vrste zabava i interesa za narodne mase, e kako bi ljude naveli da baveći se time ne misle na važnija društvena i politička pitanja i ne uviđaju greške vlasti. Tako je Memun namjeravao da organizirajući rasprave Imama Alija ibn Muse Ar-Ride, mir neka je na nj, sa najvažnijim onovremenim učenjacima privuče na te rasprave sve pristalice Ehli-bejta, mir neka je na sve njih, te da ovi potom prepričavaju Imamove pobjede u raspravama i ostave po strani Memuna i njegovu politiku.
4. Četvrti motiv koga ovdje zapažamo jeste činjenica da sam Memun nije bio lišen svih vrlina i želio je da u islamskom svijetu bude poznat kao vladar učenjak, te da narod, posebno Iranci, uvide kako je on zaljubljenik u nauku i znanje. To bi za njegovu vlast predstavljalo značajnu prednost i sigurno bi time stekao naklonost mnogih.

Budući da ove rasprave sasvim izvjesno jesu imale svoju političku pozadinu, ali da vjerovatno nisu organizirane isključivo iz političkih razloga, nema ništa sporno u tome da zaključimo kako je Memun bio rukovođen četverostrukim motivima.

U svakom slučaju, Memun je organizirao ove obimne i opširne rasprave, ali, kako ćemo vidjeti, nije kroz njih ostvario svoje ciljeve, nego je rezultat bio upravo obrnut.

Nakon što smo napravili ovaj uvod, pređimo na dijelove ovih rasprava, iako, na golemu žalost, u historijskim vrelima i predajama uglavnom ne srećemo kompletne, neko tek dijelove ovih rasprava. Kamo sreće da su nam danas dostupne kompletne rasprave sa svim detaljima, e kako bismo shvatili dubinu Imamovih, mir neka je na nj, kazivanja i napojili se sa blagodatnog vrela njegovog znanja (inače, prenositelji su se nerijetko pri prenošenju hadisa ograničavali na neke dijelove i skraćivali rečeno, pa nama danas ostaje samo da žalimo zbog

toga). Srećom, do nas su ipak preneseni dijelovi ovih rasprava koji donekle mogu zadovoljiti našu glad.

Imamove, mir neka je na nj, rasprave sa sljedbenicima različitih religija i misaonih škola

Iako su rasprave Imama Alija ibn Muse Ar-Ride, mir neka je na nj, brojne, za nas je naročito važno sedam rasprava koje ćemo u nastavku spomenuti. Ove rasprave donosi veliki učenjak Šejh Suduk u knjizi *'Uyun-i Akhbaru-Rida*, a iz te knjige prenosi ih i Allame Medžlisi u svesku 49. *Biharul-Anvara*, a srećemo ih i u knjizi *Musnedul-Imam Rida*, svezak drugi. Riječ je o sljedećim raspravama:

1. Rasprava sa džasilikom;⁴
2. Rasprava s velikim rabinom;⁵
3. Rasprava s velikim mubedom;⁶
4. Rasprava sa Imranom Sabejcem;⁷

Ove četiri rasprave odvijale su se na istom skupu pred Memunom i skupinom učenjaka iz Horasana.

5. Rasprava sa Sulejmanom Mervazijem, održana na skupu pred Memunom i njegovim dvorjanima;
6. Rasprava sa Alijem ibn Muhammedom ibn Džehmom⁸
7. Rasprava sa prvacima različitih religija održana u Basri.

Svaka od ovih rasprava odlikuje se zanimljivim i dubokim sadržajem, tako da su i danas, više od hiljadu i dvjesto godina nakon što su vođene, izuzetno prosvjetiteljske, poučne i otvaraju vidike, i to kako po svom sadržaju, tako i načinom raspravljanja, argumentacijom i pristupom temi.

Memunova nastojanja

U *'Ujun-i Akhbaru-Rida* u vezi s ovim čitamo: Kad je Ali ibn Musa Ar-Rida, mir neka je na nj, došao kod Memuna, ovaj svom velikom veziru Fadlu ibn Sehlu naredi da sazove biskupa, velikog rabina, prvaka sabejaca, velikog mubeda i učenjake kelama, kako bi ovi slušali Imamove riječi, i kako bi Imam čuo šta oni imaju za reći.

Fadl tako postupi, i kad se svi okupiše, dođe Memunu i reče: "Svi su prisutni!" Memun onda naredi da ih uvedu, pa kad udoše, poželi svima dobrodošlicu i reče: "Pozvao sam vas zbog dobra, jer htio bih da raspravljate s mojim amidžićem iz Medine koji je tek došao k meni. Okupite se sutra svi ovdje i neka niko ne izostane." Svi kazaše: "Čujemo i pokoravamo se! Sutra ujutro svi ćemo biti ovdje."

⁴ Pod džasilikom se ovdje podrazumijeva biskup odnosno vjerski prvak kršćana. Budući da se navjerovatnije radi o arabiziranom izrazu za biskupa, u nastavku ćemo umjesto izraza džasilik i koristiti termin biskup.

⁵ Veliki rabin je vrhovnivjerski poglavar židovske zajednice.

⁶ Veliki mubed je vrhovni svećenik zoroastrijanaca.

⁷ Imran Sabejac, kako iz samog imena možemo zaključiti, bio je pristalica i zagovornik sabejskog vjerovanja. Jedna skupina njih iskazivala je štovanje zvijezdama, te ih se u islamskoj literaturi katkad naziva i štovateljima zvijezda. Njihovo središte svojedobno je bio grad Haran u Iraku, a onda su se raselili u druge krajeve Iraka i Huzistana. U skladu sa svojim vjerovanjima, uglavnom su živjeli uz velike rijeke, a i danas postoji njihova mala zajednica u Ahvazu (Iran) i nekim okolnim krajevima.

⁸ Ali ibn Muhammed ibn Džehm bio je otvoreni i ljuti protivnik Ehli-bejta. Kao takvoga ga spominje i Šejh Suduk.

Hasan ibn Sehl Nevfeli priča: “Bili smo kod Imama Alija ibn Muse ar-Ride zabavljeni razgovorom, kad odjednom uđe njegov sluga Jasir i reče: ‘Memun vas selami i poručuje da će se sutra kod njega okupiti prvaci različitih škola, vjerski poglavari svih vjera i učenjaci kelama. Kaže da, ukoliko želite, dođete sutra na taj skup, a ako ne želite, on neće insistirati. Ili, ako želite, on će poslati nekoga po vas, i to mu nije teško.’ Imam, mir neka je na nj, kratko i jezgrovito odgovori: ‘Prenesi mu moje selame i kaži da shvatam šta želi. Sutra ujutro, ako Bog da, doći ću tamo.’”

Nevfeli, inače jedan od Imamovih drugova, dalje priča: “Kad Imamov sluga Jasir ode, Imam, mir neka je na nj, pogleda me i reče: ‘Ti si iz Iraka, a Iračani su promućurni i bistri, pa šta misliš o ovome? Kakve namjere ima Memun, pa okuplja sljedbenike širka i prvake različitih vjera?’ Odgovorih: ‘On vas želi iskušati i ispitati granice vašeg znanja. Ali, njegov plan je na klimavim nogama, jer, tako mi Boga, smislio je ružan plan i postavio ga na loše temelje!’ Imam, mir neka je na nj, reče: ‘A šta to on gradi i kakav plan je smislio?’ Nevfeli (koji izgleda još nije bio posve svjestan veličanstvenosti Imamovog znanja i plašio se Memunovih spletki) odgovori: ‘Učenjaci kelama su sljedbenici novotarije i suprotstavljeni su islamskim učenjacima. Naime, učen čovjek ne poriče istinu, a oni su spremni da sve poriču i bave se sofizmom. Navedeš li im dokaz za Božiju jednost, reći će da taj dokaz ne prihvataju, a kažeš li da je Muhammed poslanik Božiji, tražit će da to dokažeš. Ukratko, radi se o opasnim ljudima, nastoje zbuniti čovjeka, i toliko su skloni sofizmu da natjeraju čovjeka da naposljetku odustane od svoga stava. Žrtvovao bih se za te, budi oprezan s njima!’”

Imam, mir neka je na nj, tad se osmjehnu i reče: “O Nevfele, bojiš li se to da će oni pobiti moje dokaze i ostaviti me bez argumenata?” Nevfel (koji se već pokajao zbog onoga što je rekao) kaza: “Ne, tako mi Boga, ja se za vas nimalo ne plašim, i nadam se da će vam Allah podariti pobjedu nad njima.” Onda mu Imam kaza: “O Nevfele, želiš li znati kad će se Memun pokajati zbog ovog što čini?” “Da”, odgovori Nevfel, pa Imam reče: “Onda kad čuje da sljedbenicima Tevrata dokazujem Tevratom, sljedbenicima Indžila dokazujem Indžilom, sabejcima govorim njihovim jezikom, zoroastrijancima se obraćam na perzijskom, a Bizantincima na grčkom, i kako sa sljedbenikom svake škole govorim njegovim jezikom. I doista, kad pobijem argumente svake skupine ponaosob, tako da se oni odreknu svog vjerovanja i prihvate moje riječi, Memun će tad shvatiti da njemu ne pripada položaj koga drži! Tad će se zbilja pokajati. A nema snage ni moći osim kod Allaha Svevišnjeg!”

Nevfeli dalje priča: Ujutro Fadl ibn Sehl dođe kod Imama, mir neka je na nj, i reče: “Vama sam u službi; očekuje vas vaš amidžić (Memun), a kod njega se već okupilo društvo. Šta kažete na to?” Imam, mir neka je na nj, odgovori: “Ti samo pođi prije mene, a ja ću, ako Bog da, doći.” Onda Imam uze abdest, popi svoj savaki-šebet⁹, a dade i nama da pijemo, pa onda pođosmo s Imamom na Memunov dvor.

Ondje zatekosmo skup poznatih i uglednih ljudi, a među njima bijaše i Muhammed ibn Džafer¹⁰ sa skupinom Hašimija i članova Alijeve obitelji, te neki vojni zapovjednici. Kad Imam, mir neka je na nj, uđe, Memun ustade, a ustade i Muhammed ibn Džafer te prisutne Hašimije. Imam, mir neka je na nj, sjede do Memuna, a svi ostali su iz poštovanja prema Imamu stajali dok im on ne dade znak da sjednu. Memun je neko vrijeme o nečemu živo razgovarao s Imamom, mir neka je na nj, a onda se obrati biskupu: “O biskupe, Ovo je moj amidžić Ali ibn Musa ibn Džafer. On je sin Poslanikove kćeri Fatime i Alija ibn Ebu Taliba. Volio bih da razgovaraš i raspravljaš s njim, ali u raspravi se drži puta pravednosti.” Biskup reče: “O Zapovjedniče vjernika, kako da raspravljam s njim kad će mi on dokazivati knjigom koju ja poričem i pozivat će se na poslanika u koga ja ne vjerujem?!”

⁹ Savaki-šebet je slatko piće koje se pravilo od brašna.

¹⁰ Sin Imama Sadika, mir neka je na nj, i amidža Imama Ride, mir neka je na nj.

Rasprava sa biskupom

Tad Imam, mir neka je na nj, progovori: “O kršćanine, je li ti prihvatljivo da dokazujem Indžilom u koga ti vjeruješ?” Biskup odgovori: “A kako bih mogao poricati riječi Indžila? Da, tako mi Boga, potvrdit ću ono što kažeš makar bilo i na moju štetu.”

Tad Imam, mir neka je na nj, kaza: “Pitaj sve što želiš, a onda saslušaj odgovor!” Biskup upita: “Šta kažeš o Isaovom poslanstvu i njegovoj Knjizi? Poričeš li nešto od to dvoje?” Imam, mir neka je na nj, reče: “Ja potvrđujem Isaovo poslanstvo i Knjigu njegovu, ali poričem da Isa poslanik nije najavio Muhammeda, blagoslov i mir Božiji neka je na nj i njegove, i Knjigu njegovu, te svoj ummet obradovao tom sretnom viješću!”

Biskup tad kaza: “Zar se za svoje tvrdnje nećeš pozvati na dva pravedna svjedoka?!” “Svakako”, odgovori Imam. Biskup onda zatraži: “Tad za Muhammedovo poslanstvo navedi dva svjedoka koji ne pripadaju tvojoj vjeri i koji kršćanima nisu sporni, a traži i od nas da za svoje tvrdnje navedemo dva svjedoka koji ne pripadaju našoj vjeri.”

Imam, mir neka je na nj, odgovori: “Upravo si se počeo ponašati nepravedno, kršćanine. Prihvataš li kao svjedoka nekoga ko je pravedan čovjek, a bio je blizak Isau, sinu Merjeminom?” Biskup reče: “Svakako; ali ko je taj pravedni čovjek, navedi njegovo ime?” Imam, mir neka je na nj, reče: “Šta kažeš na Ivana iz Dejlama?” Biskup odgovori: “Odlično; on bijaše Isau najdraži čovjek!”

Imam onda kaza: “Tako ti Boga, zar se u Indžilu ne prenosi da je Ivan rekao: ‘Hazreti Mesih me obavijestio o vjeri Muhammeda Arapa i obradovao me viješću da će nakon njega doći Božiji poslanik, pa sam ja time obradovao havarijune¹¹ i oni su u to uzvjerovali?’” Biskup odgovori: “Da, Ivan to prenosi od Isaa, kazuje radosnu vijest o poslanstvu tog čovjeka, njegovoj svetoj obitelji i nasljednicima, ali nije kazao kad će se to dogoditi i nije naveo njihova imena po kojima bismo ih prepoznali.”

Onda Imam, mir neka je na nj, reče: “Ako dovedem nekoga ko poznaje Indžil da ti kaže retke u kojima se spominje Muhammedovo ime, njegova obitelj i njegov ummet, hoćeš li onda povjerovati?” Biskup odgovori: “To bi bilo odlično.”

Imam tad upita Nestasa Bizantinca: “Znaš li napamet treću knjigu Indžila?” “Da”, odgovori ovaj. Onda upita velikog rabina: “Poznaješ li i ti Indžil?”, a ovaj odgovori: “Da, tako mi Boga.” Onda Imam, mir neka je na nj, reče: “Pogledaj treću knjigu Indžila, pa ako ondje ima spomena o Muhammedu i njegovoj obitelji, posvjedoči u moju korist, a ako nema, posvjedoči protiv mene.” Onda Imam, mir neka je na nj, počeo napamet kazivati treću knjigu Indžila, pa kad dođe do Poslanikovog imena zastade i okrenu se ka biskupu: “O kršćanine, tako ti Mesiha i njegove majke, prihvataš li da ja poznajem Indžil?” “Da”, odgovori biskup. Potom mu Imam kaza dio u kome se spominje Poslanik, njegova obitelj i ummet, pa reče: “O kršćanine, šta sada kažeš? Jesu li ovo riječi Isaa sina Merjemina? Ako porekneš ovo, onda si porekao i Isaa i Musaa i postao nevjernik.” Biskup na to kaza: “Ja ne poričem ono što jasno postoji u Indžilu i prihvatam to.” Onda se Imam obrati prisutnima: “Svi budite svjedoci da je potvrdio!”

Potom se Imam, mir neka je na nj, opet obrati biskupu: “O biskupe, pitaj me šta god hoćeš!” Biskup upita: “Kazuj mi o havarijunima Isaa sina Merjeminog, koliko ih je bilo, i kaži mi ko bijahu učenjaci Indžila?” Imam, mir neka je na nj, odgovori: “Pitaš o tome čovjeka koji zna. Havarijuna je bilo dvanaest, a najučeniiji i najvrliji među njima bio je Luka. A što se velikih kršćanskih učenjaka tiče, bilo ih je trojica: Ivan Veliki iz Baha, drugi Ivan iz Karkisa, i Ivan Dejlemi iz Redžaza; kod ovog potonjeg bilo je ime Poslanika, njegove obitelji i ummeta, te je on tom viješću obradovao ummet Isaov i Israelćane.” A onda Imam reče: “O kršćanine, tako mi Boga, mi vjerujemo u onog Isaa koji je vjerovao u Muhammeda, blagoslov i mir neka je na nj i njegove. Jedino što vašem poslaniku Isau zamjeramo jeste da je malo postio i malo se molio.”

¹¹ Havarijunima se u islamskoj tradiciji naziva apostole.

Biskup se na te riječi prenerazi, pa reče: “Tako mi Boga, sad si ocrnio svoje znanje i pokvario sve što si napravio! A ja sam mislio da si ti najučeniji među muslimanima!” Imam, mir neka je na nj, upita: “O čemu govoriš?”, pa biskup kaza: “Kažeš da je Isa malo postio i malo se molio, a on nije ni ti jednoga dana mrsio niti je ikada prespavao cijelu noć; svaki dan je postio i po cijelu noć se molio!” Onda Imam, mir neka je na nj, upita: “A kome je postio i kome se molio?” Tako biskupa ostavi bez odgovora i ovaj začuta (naime, ako prihvati da je Isa obavljao obrede bogoštovlja, kako onda da objasni da Isaa smatra samim Bogom).

Imam, mir neka je na nj, ponovo reče: “O kršćanine, imam još jedno pitanje za tebe.” Biskup sad ponizno odgovori: “Odgovorit ću ako budem znao.” Imam upita: “Poričeš li da je Isa mrtvace oživljavao s dopuštenjem Božijim?” Biskup, koji se našao u ćorsokaku, odgovori: “Poričem, jer onaj ko oživljava mrtve, vraća vid od rođenja slijepom i liječi leproznog jeste sam Bog i dostojan je obožavanja.” Onda mu Imam, mir neka je na nj, reče: “Hazreti Il'jas je činio isto, oživljavao je mrtve, hodao po vodi, vraćao vid slijepima, liječio leprozne, pa ga njegov ummet nije prihvatio za božanstvo i niko se nije njemu klanjao. I poslanik Ezekiel¹² činio je isto što i Mesih, odnosno oživljavao je mrtve.”

Tad se Imam obrati velikom rabinu: “O rabine, zar u Tevratu ne nalaziš da kad je Nabukadonosor u Babilon odveo zarobljene Židove, Bog je poslao Ezekielu za njima, pa je on oživio one koji su bili ubijeni? To je istina koja je zapisana u Tevratu i to ne poriče niko osim poricatelja istine.” Veliki rabin kaza: “Slušao sam o tome i to mi je poznato.” “Istinu kažeš”, reče Imam, pa nastavi: “O Židove, uzmi ovu knjigu Tevrata”, a onda sam počeo naizusta govoriti ono što je zapisano u Tevratu, dok je rabin gledao u knjigu i potvrđivao klimajući glavom i čudeći se.

Onda se Imam, mir neka je na nj, okrenu ka kršćaninu i ispriča mu o nekim mudžizama Poslanika islama, blagoslov i mir Božiji neka je na nj i njegove, o tome kako je Poslanik svojom rukom oživio neke umrle i kako su njegovim bereketom izliječeni neki koji su болоvali od neizlječivih bolesti, pa reče: “Ipak, mi ga nikada nismo smatrali svojim Bogom. Ako zbog ovakvih mudžiza Isaa smatrate svojim Bogom, onda biste božanstvima morali smatrati i Il'jasa i Ezekielu, jer i on su oživljavali mrtve, a Ibrahim, Božiji prijatelj, iskidao je pticu na komadiće i njene dijelove odnio na okolna brda, pa ju je pozvao i ona mu je došla živa. I Musa ibn Imran je oživio sedamdeset ljudi koji su s njim otišli na brdo Tur, pa su uslijed viđenog bleštavila pomrli. Ništa od ovoga ne možeš poreći, jer o tome govore i Tevrat, i Indžil, i Zebur, i Kur'an. Trebamo li onda sve njih smatrati božanstvima?!”

Potom Imam, mir neka je na nj, upita velikog rabina poznaje li Knjigu Izajinu, pa ovaj reče: “Dobro je poznajem.” Onda mu Imam kaza: “Sjećaš li se kad Izaija kaže: ‘I vidjeh jahača na magarcu, u odjeći od svjetla (ukaz na hazreti Mesihu), i vidjeh jahača na kamili, a lice mu je sijalo poput Mjeseca (ukaz na Poslanika islama)?’” Rabin odgovori: “Da, Izaija je tako rekao.”

Onda Imam reče: “O kršćanine, sjećaš li se riječi Isaovih u Evandjelju: ‘Ove stvari sam vam govorio dok sam bio s vama. Ali Paraklit će doći i posvjedočiti mene (onako kako ja svjedočim njega) i sve će vam objasniti.’” Biskup odgovori: “Mi prihvatamo ono što iz Indžila navodiš.”

Zatim je Imam, mir neka je na nj, govorio o kako je nestalo prvotnog Indžila i kako su Indžil kasnije pisala četvorica: Marko, Luka, Ivan i Matej, i svaki je napisao svoj Indžil (i to su Evandjelja kojima se sada kršćani koriste), pa je naveo biskupa da govori kontradiktorne stvari.

Biskup je tako do kraja poražen i nije imao kamo uzmaknuti. Zato, kad mu Imam, mir neka je na nj, ponovo reče: “O biskupe, pitaj me šta god hoćeš!”, on odustade od postavljanja pitanja i reče: “Neka sada pita neko drugi. Tako mi Mesiha, nisam mislio da među muslimanima ima neko poput tebe!”

¹² Imam, mir neke je na nj, govori o poslaniku Džizkilu, u islamu još poznatom kao Hizkil ili Zul-Kifl.